

Prof. univ. dr. GHEORGHE BUZATU
Drd. STELA ACATRINEI
Prof. Dr. GHEORGHE ACATRINEI

Editura Mica Valahie

ROMÂNII DIN ARHIVE

**ÎN MEMORIA
COLEGULUI ȘI PRIETENULUI NOSTRU –
PROF. UNIV. DR. ILIE SEFTIUC
(1936-1995),
REPUTAT ISTORIC,
MODEL DE SINCERITATE, ABNEGAȚIE,
PROFESIONALISM ȘI PATRIOTISM**

ISBN: 978-973-7858-78-8

Prof. Univ. Dr. **GH. BUZATU**
Drd. **STELA ACATRINEI**
Prof. dr. **GH. ACATRINEI**
(EDITORI)

ROMÂNII DIN ARHIVE

STUDII ȘI DOCUMENTE

Editura MICA VALAHIE
BUCUREȘTI
2011

COLECȚIA
ROMÂNII ÎN ISTORIA UNIVERSALĂ
THE ROMANIANS IN WORLD HISTORY

VOL. 125

EDITOR:

GH. BUZATU

EDITURA MICA VALAHIE
Tel. 0722.33.99.84, 021-642.51.02
www.micavalahie.ro
micavalahie@yahoo.com

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
I Basarabia și iar Basarabia	9
II Diplomatie și propagandă (1937)	23
III Al. Vaida-Voevod și problema minorităților (1939)	41
IV Nicolae Iorga și Ion Antonescu	56
V Un trio istoric: N. Titulescu – I. Antonescu – Gh. Brătianu	68
VI Mareșalul Antonescu – ultimul „Domn” al tuturor Românilor	79
VII Pagini zbuciumate din Războiul Sfânt (1941-1944)	95
VIII Pagini de corespondență militară	110
IX Serviciul Special de Informații și Stalingradul.....	120
X „Biroul Păcii” (1942-1944) și perenitatea drepturilor românești	156
XI 23 august 1944: Probe epistolare ale conspirației	169
XII Situația internațională în 1946 – Problemele păcii și reconstrucției Europei	194
XIII Cei 15 000 de „privilegiați ai soartei”: nomenclatura comunistă.....	210
XIV 1907-2007: Un secol de „tiranie epistolară”.....	233
XV DOCUMENTE	303

CUVÂNT ÎNAINTE

În stadiul actual al studiilor istorice, la nivel național și universal, a justifica sau teoretiza apelul cercetătorilor trecutului la document ni se pare superfluu. Consemnând, în context, că mai apar, ici și colo, falși susținători ce proclamă deja *apusul erei documentului* (și, implicit, *al arhivelor!*), deși aceștia, în fond, au acceptat că s-ar fi apropiat ... *sfârșitul istoriei*, vom reține însă că, excepție făcând unele aspecte așa-zis tehnice, problema rostului fundamental al surselor primare în creația istoriografică rămâne, pentru mult timp încă, închisă. Ba, dimpotrivă, față de asaltul novatorilor de tot felul, asistă, chiar la impunerea și recunoașterea deplină a rolului specialiștilor în reconstituirea trecutului, pentru prevenirea falsurilor și difuzarea adevărilor pervertite. În istoriografia națională, tradiția este nu numai deosebit de viguroasă, dar și ilustrată de o galerie de maeștri, în frunte cu însuși **Nicolae Iorga**, incontestabil cel mai mare istoric nu numai al românilor, dar unul dintre cei mai de seamă ai timpurilor moderne. Or, se cunoaște prea bine că, sub raportul accesului la documente, Nicolae Iorga a dat un exemplu unic, lăsând în urmă-i o operă de excepție sub aspectele cantității, calității și varietății, iar, nu mai puțin, al originalității, asigurată cu prioritate prin apelul magistrului la toată gama posibilă a surselor disponibile pentru cele mai diverse epoci și probleme, domeniu în care – după cum s-a observat cu deplină justificare (G. Călinescu) – el a „sorbit” pentru multe decenii seva tuturor!

Volumul ***Românii din arhive*** reunește mai multe studii și, de preferință, documente acoperind istoria politico-diplomatică și militară a veacului al XX-lea, unele inedite iar altele deja valorificate în volumele noastre. Se impune netăgăduit precizarea că, de această dată, am preferat să includem numai sursele depistate în arhivele interne, în vreme ce, evident, un al doilea volum va cuprinde exclusiv materiale provenind din arhivele străine (SUA, Marea Britanie, Franța, Germania, Italia și Federația Rusă).

Gh. Buzatu

Iași, 1 Decembrie 2007

I

BASARABIA ȘI IAR BASARABIA

A AFIRMA că, după faimosul și nenorocitul Tratat de Pace de la București din 1812 convenit între Imperiile țarist și otoman în temeiul cedării către Kremlin a străvechiului teritoriu românesc dintre Prut și Nistru, Basarabia și, în consecință, Rusia s-au instalat oricând, mai ales după 1859, în centrul atenției elitei noastre politico-diplomatice, militare, economico-financiare și intelectuale reprezintă, netăgăduit, un truism. Nimeni altcineva decât Mihai Eminescu, Nicolae Iorga și Pamfil Șeicaru, cei trei titani ai presei noastre politice, nu au neglijat – din unghiuri și în perioade evident diferite – rolul și locul problemei Basarabiei și a factorului rusesc asupra orientării de ansamblu a României și destinului său european. Fără nici o exagerare, dar aserțiunile lor în această privință au constituit și au rămas contribuții de referință ale unui neprețuit tezaur¹, reunind o sumă impresionantă de învățături și maxime de valoare nepieritoare, la care noi revenim adeseori, mai puțin pentru a ne delecta, însă, mai cu seamă, pentru a afla sugestii, lumini și rațiuni în cazuri cât se poate de concrete. Astfel că, o dată cu trecerea timpului, nici nu mai știi cui – celor nominalizați deja sau generației de aur a anilor '20-'40 (Octavian Goga, Gh. I. Brătianu, I. Petrovici, S. Mehedinți, C. Rădulescu-Motru, Radu R. Rosetti, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Sabin Manuilă, C. C. Giurescu, Emil Cioran, Petre Țuțea s.a.) – să-i atribui paternitatea unei butade celebre, pe cât de „brutală”, pe atât de reală, și anume că, de aproape 300 de ani, practic de la 1711, când Petru cel Mare a atins Prutul, blestemul poziției noastre geopolitice a rezultat din faptul că, în orice moment al evoluției lor, românii s-au aflat prea aproape de Rusia și prea departe de Dumnezeu! Și, într-adevăr, mai cu seamă de la 1812 înainte, oricând vecinătatea Rusiei a reprezentat pentru politica generală a Iașilor și Bucureștilor, mai apoi a României, o premisă, o condiție și o rezultată, de prea puține ori un beneficiu și – vai! – cel mai adesea un dezavantaj, ca să nu spun o obsesie și un pericol de prim rang, precum în mod cu totul deosebit în decursul existenței României Mari (1918-1940), care s-a prăbușit în urma faimoaselor note ultimative ale URSS din 26-27 iunie 1940, după cum și între 1944 și 1989, atunci când Kremlinul s-a pretins deopotrivă „prieteni” și tutore ideologic (practic stăpân absolut – până prin '60) al Bucureștilor.

Se impune atenției faptul decisiv că, în perioada cât a funcționat sistemul bicameral (1864-1940 și 1990-2004), **toate problemele fundamentale ale României**

---

¹ Vezi Gh. Buzatu, Ștefan Lemny, I. Saizu, eds., *Eminescu – Sens, timp și devenire istorică*, I-II, Iași, Editura Universității, 1988-1989; Pamfil Șeicaru, *Politica aistorică a României*, București, Editura Elion, 2002.

au fost dezbătute și multe și-au aflat soluționarea la București. Astfel, pentru început, Constituția de la 1866 și modernizarea țării, Independența, Unirea Dobrogei și Regatul, iar, la confluența secolelor al XIX-lea – al XX-lea, problema națională au reținut, adeseori în chip copleșitor atenția politicianilor vremii, pentru ca ulterior, în ajunul și în cursul Războiului Mondial din 1914-1918, Unirea tuturor provinciilor istorice cu Patria-Mamă, chestiunea reformelor (exproprierea marilor moșii și împrăștierea țăranilor, naționalizarea subsolului, votul universal) și continuarea luptei pentru Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 să se instaleze la ordinei zilei. După 1918, în etapa **consolidării României Întregite**², un rol deosebit a revenit Parlamentul de la București care a adoptat legile privind unirea definitivă a provinciilor istorice cu țara (decembrie 1919), mai apoi a elaborat Constituția din 1923 și legile pentru unificarea administrativă, juridică și monetară, pentru asigurarea propășirii economice, a avizat sistemul de alianțe la care aderase România pentru a-și asigura suveranitatea, independența și integritatea teritorială, iar, în preajma și la începutul Războiului Mondial din 1939-1945, a respins toate amenințările puterilor totalitare fasciste ori comuniste, pentru ca, în același împrejurări, să condamne în mod categoric dezmembrarea României Mari prin „notele ultimative” și „arbitrajele” impuse Bucureștilor la 26-27 iunie, 30 august sau 7 septembrie 1940.

La exact un an după înfăptuirea **Marii Uniri**, în decembrie 1919, la deschiderea lucrărilor primului Parlament al României Mari, Regele Ferdinand I avea grijă să releve că *“gândul nostru cel dintâi trebuie să fie la acei cari prin truda, prin vitejia și prin jertfele lor, au luptat pentru întregirea neamului”*.

Este deosebit de semnificativ faptul că, de la prima sesiune din 1919-1920 și până la ultima din 1940, Corpurile legiuitoare de la București s-au constituit – așa cum s-a exprimat în plenul Camerei Deputaților din 25 noiembrie/8 decembrie 1919 – într-un **„mare sfat al poporului român”**³ și care, timp de peste 20 de ani, va constitui „instituția reprezentativă a sistemului democratic parlamentar-constituțional, arena unor dezbateri și confruntări libere de idei, la tribuna căreia s-au succedat membrii cei mai valoroși ai partidelor existente în epocă”⁴. Nu sunt, desigur, nici cadrul, nici locul, să intrăm în detalii, realitatea fundamentală ce s-a impus fiind aceea că, din noiembrie 1919 și până în iulie 1940, Camera Deputaților și Senatul au avut în atenție **toate problemele mari ale României**, căroră, cel mai adesea, li s-au aflat ori li s-au recomandat soluții, fie în opera legislativă înfăptuită, fie în intervențiile și declarațiile liderilor politici ai vremii, fie în diverse documente adoptate ori în Mesajele Regale de deschidere a sesiunilor. Astfel, în perioada 1919-1939 Camerei Deputaților i s-au prezentat 3 245 proiecte de legi din inițiativă guvernamentală, iar Senatului 2 592 proiecte de legi. Dacă în problemele de politică internă în ambele Camere aveau să persiste atitudini, proiecte și ambiții care au exclus compromisul (precum, de exemplu, cu prilejul adoptării Constituției în 1923 ori al „legilor organice” de

---

² Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VIII, coordonator Ioan Scurtu, București, Editura Enciclopedică, 2003, *passim*.

³ Ion Bitoleanu, *Politica externă a României Mari în dezbaterile Parlamentului. 1919-1939*, Constanța. Editura Mondograp, 1995, p. 11.

⁴ *Ibidem*.

dezvoltare economică în 1924 și 1929), în domeniul politicii externe acordul realizat între liderii politici a condus, adeseori, la promovarea unei politici internaționale coerente de apărarea a drepturilor și intereselor României. În această privință, s-a bucurat de toată înțelegerea apelul lansat de I. G. Duca, în ședința Senatului din 30 ianuarie 1922, în sensul că „în fața străinătății nu trebuie să fie partide, ci o singură și nedespărțită Românie”. În anii următori, un rol esențial avea să-i revină lui N. Titulescu, care, fie în activitatea diplomatică, fie de la tribuna Parlamentului, a exprimat în chip strălucit voința României de a-și apăra suveranitatea și integritatea teritorială, de-a combate hotărât revizionismul și atentatele la adresa păcii generale. Sub acest aspect, în ședința Camerei Deputaților din 4 aprilie 1934 s-a realizat un acord istoric între N. Titulescu, Iuliu Maniu și C. I. C. Brătianu, liderii PNT și PNL, asupra voinței comune a forțelor politice interne de-a promova o politică externă unitară a României pe scena internațională, mai ales în condițiile ascensiunii statelor totalitare – Germania hitleristă, Italia mussoliniană și Rusia stalinistă. Aceeași atitudine a forțelor politice s-a exprimat în Parlamentul de la București, după cum vom constata, și în iunie-iulie 1940, o dată cu raptul prin forță al Basarabiei și Bucovinei de Nord de către URSS.

Semnificația majoră recunoscută actului de la 1 Decembrie 1918 nu i-a determinat pe contemporani să ignore că, odată împlinit idealul unității naționale integrale, obiective noi se profilau la orizont, în rândul întâi consolidarea Marii Uniri și recunoașterea ei pe plan internațional. Cu alte cuvinte, România Mare **trebuia** să devină și România Nouă, un stat al tuturor cetățenilor, liberi și egali în fața legilor. Nu este lipsit de însemnătate, în acest cadru, faptul că lucrările Corpurilor legiuitoare întrunite în epoca României Marii practic au debutat și s-au încheiat, în 1919 și, respectiv, în 1940, sub semnul preocupărilor majore pentru a impune respectul unității naționale și al integrității teritoriale⁵. Este motivul pentru care ne vom referi la ședința istorică a Camerelor din 29 decembrie 1919. Pregătindu-se să plece într-un turneu la Paris și Londra, pentru a negocia problemele pendinte rămase între România și Marii Aliați, Al. Vaida-Voievod, prim-ministru și titular al Externelor, care avea să fie suplinat la București de ardeleanul Ștefan Cicio-Pop, a ales această zi pentru a depune pe birourile Parlamentului proiectele de lege pentru ratificarea unirii tuturor provinciilor istorice cu România în 1918. Erau documente care – considera Vaida-Voievod, fiind confirmat de fapte – aveau să-i slujească în cursul misiunii sale în Occident. Așadar, la 29 decembrie 1919, Regele Ferdinand, în baza rapoartelor lui Al. Vaida-Voievod, președintele Consiliului de Miniștri, și miniștrilor de stat delegați cu administrarea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei (I. Inculeț, I. Nistor și Ștefan Cicio-Pop), a înaintat, mai întâi Adunării Deputaților și apoi Senatului, separat, cele trei proiecte de lege, însoțite de câte o expunere de motive, prin care decretele-legi nr. 842, 3 744 și 3 631 din 1918 erau supuse ratificării, fiind, astfel, investite cu putere de lege. După adoptarea în unanimitate a tuturor proiectelor de lege privind unirea provinciilor istorice cu România de către Cameră, sub președinția lui N. Iorga, i-a revenit acestuia misiunea – credem că a fost o șansă a momentului! – de a rosti alocuțiunea ce anunța

---

⁵ Gh. I. Florescu, *1 Decembrie 1918 în debaterile Parlamentului român (1919-1938)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași, t. XVII/1980, pp. 243-254.

rezultatul votului și, totodată, descifra atotcuprinzător semnificația lui. Așa cum știa s-o facă numai el, istoricul de calibru care era. Și, în adevăr, dovedind o inspirație cel puțin egală cu aceea pe care o etalase și în clipele înălțătoare de la Iași, din 14/27 decembrie 1916, președintele în exercițiu al Camerei a adăugat, la însemnătatea excepțională a actului proclamat, celebritatea unui discurs care, din chiar momentul acela, a rămas în paginile de aur ale oratoriei noastre parlamentare în ansamblu. Iată de ce, cu îngăduința presupusă a cititorului, vom reține – din stenograma dezbaterilor parlamentare – cuvintele inegalabilului orator care au străpuns aidoma tunetului peste aplauzele generale ale asistenței:

„... Adunarea Deputaților adaugă, o dată cu forma legii, devotamentul absolut al unei țări întregi în a menține întregi și a transmite urmașilor cele dobândite cu sânge și lacrimi de fericita generațiune a Marelui Război. Ca Președinte al ei și ca unul din reprezentanții acestei Români dintre Carpați și Dunăre, care a purtat șase sute de ani prin cele mai mari primejdii, o dată cu steagul românesc, soarta însăși a neamului întreg, în numele României mutilate de ieri, care strângea în inima ei rănită atâta din jalea și nădejdea ținuturilor înstrăinate, în numele României care a plâns cu frații pierduți și a nădăjduit cu ei și în care n-a fost om cinstit care să nu păstreze în sfânta sfintelor a sufletului său dorul desăvârșitei uniri naționale și hotărârea de a ne jertfi toți pentru aceasta, simt negrăita fericire de a putea face, în numele dv. al tuturor, acest legământ solemn pentru viitorul neamului în sfârșit și pentru vecie unit. România unită o avem, o vom apăra și o vom întregi”.

La Senat, dezbaterile proiectelor de legi privind Unirea a urmat de îndată după votul Camerei Deputaților. Spre deosebire de Cameră, în care socialiștii s-au abținut, Senatul a adoptat documentele Unirii în unanimitate. Din partea guvernului au fost prezenți, în primul rând, premierul Vaida-Voievod și miniștrii de stat I. Inculeț, I. Nistor și Ștefan Cicio-Pop. Fiecare dintre proiectele de lege privind Basarabia, Bucovina și Transilvania erau recomandate de câte un Mesaj Regal, însoțit de expuneri de motive distincte, semnate de premier și de miniștrii de resort ai provinciilor. În toate cazurile, s-a cerut și s-a obținut procedura de urgență. Discuțiile s-au desfășurat, de la un capăt la altul, într-o atmosferă înălțătoare, fapt pe care desprindem din stenograma ședinței: „Aplauze frenetice. Senatul întreg se ridică în picioare și aplaudă mai multe minute. Mare entuziasm în sală și în tribune”. Fiecare dintre expunerile de motive ale proiectelor de lege cuprindea date istorice specifice, exacte și precizări asupra rostului provinciilor reunite. Spre exemplificare, în expunerea de motive a proiectului de lege relativ la Basarabia, Vaida-Voievod și Ion Inculeț precizau: „...Făcută în libera voință a întregului norod, reintrarea Basarabiei în unitatea românească trebuie înțeleasă nu ca un act de putere, ci ca un act de cea mai înaltă echitate, ca ultima etapă a unui proces complex de restaurarea dreptății, călcate în picioare de țarismul rus în timp de 106 ani ... Unirea tuturor românilor într-un singur stat este un act al dreptății istorice și al civilizațiunii umane”. Nu lipseau asigurări în sensul că restabilirea dreptății în provincie avea să se realizeze „pentru toți locuitorii, indiferent de naționalitate și de confesiune”. Expunerea de motive a proiectului de lege relativ la Bucovina, întocmită de Vaida-Voievod și Ion Nistor, insista asupra deciziei Congresul General de la Cernăuți din 15/28 noiembrie

1918 care, „întrupând suprema putere a țării și fiind investit singur cu puterile legiuitoare în numele suveranității naționale, a hotărât unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacim și Nistru, cu Regatul României”. În sfârșit, textul expunerii de motive a proiectului de lege privind Transilvania, care nu putea fi semnat decât de Vaida-Voievod și Ștefan Cicio-Pop, cel mai vast dintre toate, descifra ca fiind „o minune a istoriei” rezistența românilor de peste munți timp de un mileniu, răstimp în care ei nu-și pierduseră „conștiința unității sufletești”, rămânând neschimbați în „limbă, credință și datini”. Expunerea de motive surprindea în acest chip „ziua victoriei depline”: „... Și când oștirea de milioane de soldați ai imperiului Habsburgilor se prăbușea, românii din Ardeal, Banat, Crișana, Satmar și Maramureș își luau drumul spre cetatea viteazului Mihai-Vodă, sfințită prin martiriul lui Horia-țăranul, și, în timp de iarnă grea și în ploaie ghețoasă în 1 Decembrie din anul Domnului 1918, 100 000 români sub cerul liber consacrară unirea celor 14 000 000 români, strigând într-un glas: Trăiască România Mare!”. Relativ la importanța evenimentului, documentul îi surprindea cu precizie sensul: „Unirea tuturor românilor într-un singur stat național este urmarea firească a unirii sale sufletești, care în cursul tuturor timpurilor și-a păstrat conștiința ființei sale etnice distincte, unitatea limbii, a credinței și a datinelor. Unirea tuturor românilor într-un singur stat este un act al dreptății istorice și o pretenție a civilizațiunii umane”.

Este mai mult decât sigur că nu a fost nicidecum întâmplător faptul că, după mai mult de 20 de ani, în 1940, activitatea instituțiilor parlamentare ale României Mari avea să se încheie în condițiile în care la ordinei zilei se aflau aceleași probleme fundamentale privind manifestarea unității naționale integrale și respectul integrității teritoriale depline. La 1 septembrie 1939, declanșarea celui de-al doilea război mondial, după parafarea monstruoasei coaliții sovieto-germane prin Pactul de negresiune din 23 august 1919, a pus România într-o situație internațională foarte gravă. La 26-27 iunie 1940, după cum este cunoscut, URSS, de conivență cu Reichul hitlerist, a pretins prin note ultimative cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord. Acțiunea brutală a Moscovei a inaugurat procesul prăbușirii României Mari, întrucât, o dată satisfăcute pretențiile teritoriale sovietice, Bucureștii vor fi asaltați cu noi cereri din partea celorlați state revizioniste (Ungaria și Bulgaria). Preocupat să-și salveze cu orice preț tronul și speriat de riscul unui conflict armat cu URSS, Regele Carol II a impus guvernului Gh. Tătărescu să accepte notele ultimative sovietice și să procedeze, în consecință, în zorii zilei de 28 iunie 1940, la evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, ocupate în zilele imediat următoare de forțele Armatei Roșii.

În asemenea situație, la 2 iulie 1940, atunci când cedarea teritoriilor răsăritene practic se încheiase, au fost convocate comisiile pentru afaceri externe ale Parlamentului de la București, cu scopul de a-i audia pe oficialii cel mai bine plasați în derularea evenimentelor în curs. Așa se face că, în fața comisiilor reunite, au ajuns să depună mărturii – în fapt că justifice acceptarea notelor ultimative ale Kremlinului – premierul Gh. Tătărescu și noul ministru de Externe, C. Argetoianu, care nu era altul decât președintele în funcție al Senatului României! Ambii demnitari au motivat, bineînțeles, decizia luată, Gh. Tătărescu, de pildă, asigurând comisiile că, dacă se hotărâse evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, aceasta se făcuse pentru a se ... salva „ființa statului

român și pentru a nu pune în primejdie viitorul românismului”. Oficial, sesiunile Corpurilor legiuitoare aveau să se încheie (și, prin aceasta, înseși activitățile din vremea României Mari) a doua zi, 3 iulie 1940, când, la propunerile senatorului Anibal Teodorescu și deputatului C. Rădulescu-Motru, cele două Camere, separat, au păstrat câteva momente de reculegere pentru a deplânge soarta provinciilor istorice pierdute. În aceeași zi, un grup de senatori (Iuliu Maniu, C. I. C. Brătianu, Ion Mihalache, dr. N. Lupu, Mihai Popovici și Aurel Dobrescu), care au opinat că „nu-și pot exercita mandatul și deci participa la lucrările Maturului Corp”, au adresat, prin prof. Alexandru Lapedatu, președintelui Senatului o declarație de protest împotriva raptului teritorial spre a fi citită în plen⁶. Nu a fost cazul, întrucât C. Argetoianu nu a admis decât înregistrarea în arhiva Senatului, sub nr. 000824/1940⁷, a protestului, care avea următorul conținut:

„Corpurile Legiuitoare și Comisia afacerilor străine fiind convocate pentru chestia cedării Basarabiei și parte din Bucovina, noi, senatorii de drept, fiind împiedicați în mod arbitrar de a lua parte la lucrările Senatului și de a ne spune cuvântul nostru într-o chestiune vitală a unității noastre naționale, declarăm următoarele:

Poporul român, care a făcut imense sacrificii pentru apărarea națională, nu poate să înțeleagă pentru ce în momentul când armata trebuia să apere fruntariile Țării a primit ordin să se retragă precipitat și să lase vrăjmașului mână liberă pentru ocuparea a două provincii părăsind în voia URSS trei milioane de români.

Nu Corpurile Legiuitoare actuale pot reprezenta voința națională. Ele au fost create printr-o lovitură de stat, printr-un decret-lege, ca emanațiune a Frontului Renașterii Naționale.

Această organizație, străină de voința alegătorilor, a fost dizolvată printr-un alt decret-lege. Prin urmare Camera și Senatul nu au nici din acest punct de vedere ființă legală.

De aceea, noi, senatorii de drept, care în mai bine de zece legislaturi am reprezentat voința națională și am luptat pentru constituirea României Mari, protestăm împotriva cedării Basarabiei și a unei părți din Bucovina. Trimitem fraților noștri din aceste provincii salutul nostru frățesc, profunda noastră simpatie pentru suferințele lor, cu credința că în curând vor fi readuși în sânul Patriei Mame”.

Tot atunci s-a adresat senatorilor Mitropolitul Gurie al Basarabiei, pentru a deplânge și protesta în contra ocupării ținutului dintre Prut și Nistru de către trupele sovietice, ceea ce echivala cu „o mare dramă națională, ... o tragedie grozavă, sfâșietoare de inimi creștinești și românești”⁸.

În fapt, încă în ajun, la reuniunea comună din 2 iulie 1940 a comisiilor de politică externă ale Camerelor, se înregistraseră vehemente proteste verbale ori scrise ale unor remarcabile personalități politice, culturale și religioase, acțiuni ce s-au bucurat de un impact profund în rândul opiniei publice naționale, mai cu seamă că documentele transmise purtau zeci sau sute de semnături ale celor care, cu adevărat, reprezentau – în rând cu elita politicii și culturii naționale – însăși „talpa țării”.

⁶ Arhivele Naționale ale României, Arhiva Istorică Centrală, București, fond Senat, dosar 18 106 (În continuare, se va cita: ANIC).

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, f. 4-5.

Cel dintâi document despre care facem vorbire era **Protestul** înaintat Președintelui Senatului de ilustrul N. Iorga, fost prim-ministru al României, deputat în majoritatea legislaturilor de după 1907 și senator de drept în funcție, președinte al Senatului în iunie 1939, el însuși unul dintre întemeietorii României întregite în 1918, fapt pentru care a fost proclamat de opinia publică Apostol al neamului românesc. Historicul, semnând la 2 iulie 1940 în nume propriu și adăugând numele unora dintre făuritorii de marcă ai României Mari⁹, ținea ca documentul, prezentat în ședința comisiilor pentru afacerile externe ale Parlamentului, să fie păstrat în arhiva Senatului, probă incontestabilă că, în zilele dezastrului național din vara anului 1940, liderii politici proeminenți ai țării respinseseră ultimatumul URSS, căruia nu-i aflaseră „nici un temei istoric și legal”. Având în vedere splendoarea textului, redactat mai mult ca sigur de N. Iorga, consistența argumentelor politico-istorice și lista semnatarilor **Protestului**, reținem din textul documentului de referință depistat în arhive:

„Domnule Președinte,

Un număr de bărbați politici români, care și ei sunt întemeietorii României depline, înaintează prin mine acest MEMORIU DE PROTEST, pe care vă rog să-l păstrați în arhivele Senatului, dându-se o copie fotografică de pe dânsul.

Sunt toți acei care au jucat un rol în realizarea României întregite și care prin anume împrejurări nu sunt aici, dar care trebuie să se știe că sufletește sunt împreună cu noi [...]

ULTIMATUM-ul de ieri, urmat de o luare în stăpânire imediat, nu poate găsi nici un temei istoric și legal și înstrăinarea unei atât de largi părți a României Unite calcă peste dreptul a trei milioane de țărani români și al unei păături de intelectuali devotată cauzei naționale.

Fără a pune în discuție necesități care s-au socotit că nu se pot evita, subsemnații, dintre care cei mai mulți sunt întemeietorii înșiși ai Statului Român nou în hotarele lui firești, nu pot admite ca în orice formă să se dea o recunoaștere legală în numele statului și poporului român la ceea ce nu este decât o uzurpație determinată de confuzia de noțiuni, firește trecătoare, a unei epoci de criză fără pereche”.

De asemenea, tot în ședința din 2 iulie 1940 a comisiilor de politică externă ale Camerei Deputaților și Senatului, acad. Prof. Ștefan Ciobanu, senator reprezentând în forumul de la București chiar ținutul dintre Prut și Nistru, a rostit un amplu și hotărât protest contra „încălțării nelegiuite a celor mai sfinte drepturi ale noastre – istorice, etnice și umane”. De remarcat că documentul a fost grabnic acoperit cu mai multe mii de semnături¹⁰, iar ulterior a văzut lumina tiparului în diverse împrejurări, inclusiv în prestigioasa „Revistă a Fundațiilor Regale”¹¹. Din motive lesne de înțeles, reținem atenția cititorului și asupra intervenției prof. Ștefan Ciobanu de la 2 iulie 1940¹²:

„În ceasurile de grele încercări prin care trece neamul românesc, grupul parlamentarilor basarabeni, Asociația foștilor deputați în „Sfatul Țării” și foștii deputați

---

⁹ *Ibidem*, f. 23-25.

¹⁰ *Ibidem*, f. 12-16.

¹¹ Nr. 7-9/1941, pp. 704-710.

¹² ANIC, fond Senat, dosar 18 106, f. 9-11.

basarabeni în toate parlamentele României – de la 1918 la 1940 –, precum și frunțașii vieții publice și culturale ai acestei provincii, cu sufletul zdrobit de durere, își ridică strigătul lor de protest în fața Parlamentului român și în fața întregii lumi civilizate – în contra actului de răpire nouă a Basarabiei de către Uniunea Sovietică rusă.

Această provincie românească, care încă din vremurile antice a făcut parte integrantă din trupul neamului românesc, la început intrând în hotarele coloniei romane Dacia, iar mai târziu un șir de veacuri făcând parte indisolubil din formațiunea de stat românească, cunoscută sub denumirea de Moldova, prin întreaga istorie, prin tradiție culturală și prin structura ei etnică, a fost și este o provincie românească.

Neamul românesc din Basarabia împărtășește soarta întregului popor român, luând parte la formarea individualității lui etnice și la apărarea ființei lui naționale.

În lunga ei istorie, Basarabia, ca și celelalte regiuni locuite de români, n-a avut și nu putea să aibă nici un fel de contact politic cu formațiunile de stat ruse, care, despărțite de românime prin statul polon și prin regiunile de tătari ale Oceakovului de sub stăpânirea turcă, se găseau la o mare depărtare de grosul poporului românesc. Politica imperialistă a statului rus, după ce acest stat se reface de lovitura dată de dominația tătarilor, duce la înglobarea în cadrul lui a mai multor popoare ne-rusești [...]

Organizarea **Sfatului Țării**, autonomia și independența Basarabiei sunt etape logice, care duceau Basarabia la restabilirea unei dreptăți istorice, încălcate de către Rusia țaristă, după cum se încălcaseră și drepturile altor popoare. Și **Sfatul Țării** – organ perfect legal al Basarabiei, ales pe baza pe care se alegeau toate organizațiile revoluționare din Rusia – desăvârșește lupta pentru dezrobire prin proclamarea Unirii Basarabiei cu România, la 27 Martie 1918.

Astfel, poporul român din Basarabia, alături de celelalte naționalități din această provincie, care cu diferite împrejurări au recunoscut dreptatea noastră, manifestându-se prin Unire, își recapătă libertatea.

Valabilitatea actului Unirii Basarabiei cu România și dreptatea cauzei românești au fost recunoscute și de către Puterile mari, printre care au fost și Germania și Italia, cărora Basarabia le-a manifestat, nu o dată, cea mai caldă recunoștință.

Acei 22 de ani de viață națională, în cadrul Statului român, au dus la progrese enorme pe terenul cultural, social și economic. Analfabetismul, acea rușine a stăpânirii țariste, aproape dispare. Reforma agrară făcută în mod egal pentru toate naționalitățile duce la o înflorire a economiei rurale, iar minoritățile din Basarabia se bucură de drepturi de care nu s-au bucurat niciodată sub ruși.

Dovadă este că, cu toată propaganda comunistă prin numeroși agenți, prin crearea Republicii Moldovenești, care de altfel este un indiciu că elementul românesc este predominant, chiar între Nistru și Bug, prin înființarea postului de radio-emisie, pentru aceleași scopuri, de la Tiraspol, n-a dat rezultate. În Basarabia a domnit perfectă liniște. Iar numeroasele alegeri libere în Basarabia, care au avut un caracter cu adevărat plebiscitar, pentru această provincie, cu mulți deputați minoritari, au fost o confirmare strălucită a sentimentelor bune pentru România a întregii populații a Basarabiei.

Astăzi, prin mijloace necunoscute în istorie, folosindu-se și de forța ei numerică și de situația tulbure din Europa, încercând să falsifice datele istorice și statistice, Rusia Sovietică invadează din nou această provincie și populația acestei provincii, și cea românească și cea minoritară – germani, bulgari și chiar ruteni și ruși –, refractari unui regim comunist, este lăsată pradă unei situații pe care n-o dorește.

Aserțiunile posturilor de radio sovietice, cum că sovieticii sunt întâmpinați cu flori, sunt falsificări, fiindcă în Basarabia de astăzi curg râuri de lacrimi și de sânge. Iar cei ce-i întâmpină cu flori n-au nimic comun nici cu neamul românesc și nici cu populația muncitoare de alte naționalități din această provincie.

Dacă mai există dreptate pe acest pământ, dacă principiile umane mai au un rost pe lume, dacă drepturile popoarelor, sfinte chiar în timpurile întunecare ale istoriei, mai au vreo valoare – noi, parlamentarii și fruntașii vieții publice și culturale din Basarabia, români și minoritari, în numele poporului dintre Prut și Nistru, astăzi redus la tăcere, apelăm la lumea civilizată și atragem atenția asupra dramei sfâșietoare prin care trece populația Basarabiei; în același timp, ridicăm glasul nostru de protest riguros în contra încălcării nelegiuite a celor mai sfinte drepturi ale noastre – istorice, etnice și umane” [Urmează mai multe mii de semnături].

În concluzie, oricât de drastică ar fi judecata noastră în privința operei Parlamentului României de la 1919 la 1940, un lucru este sigur: instituția reprezentativă fundamentală a statului și-a desfășurat activitatea, de la un capăt la altul, în mijlocul poporului român și, alături de el, a traversat marile-i bucurii și tragedii, știind, atunci când condițiile i-au impus, să-și asume riscul propriilor decizii și erori, comise mai ales din inițiativa guvernanților.

***

Desfășurarea evenimentelor confirmă integral realitățile desprinse dintr-un document inedit, descoperit de noi în arhiva „procesului” intentat în 1946 foștilor membri ai Cabinetului Ion Antonescu, fiind vorba de o lungă scrisoare trimisă la 27 octombrie 1943 pe adresa lui Pamfil Șeicaru de un confrate, practic de un ziarist necunoscut azi, pe nume I. Joldea Rădulescu¹³. Expeditorul, respectând regulile profesiei, avusese inspirația ca, întâlnindu-i în împrejurări diferite pe unii dintre liderii politici ai României Mari (I. I. C. Brătianu, N. Titulescu, N. Iorga, C. Stere, I. G. Duca, Mareșalul C. Prezan), să-i chestioneze, între altele, despre semnificația vecinătății Rusiei. A obținut, se înțelege, fără dificultate, în replică, dezvăluiri și precizări fundamentale, demne oricând să-și afle locul într-o antologie. Șansa i-a surâs, cu adevărat, lui I. Joldea Rădulescu în 1927, când, la București, l-a primit premierul în funcție al României. Era cu puțin timp înainte de sfârșitul neașteptat al lui I. I. C. Brătianu, unul dintre fondatorii și călăuzitorii marcantă ai României Mari, în cel dintâi deceniu al ei de existență. Dacă insist asupra gândurilor mărturisite de I. I. C. Brătianu ziaristului interesat de idei și convingeri remarcabile, o fac întrucât sunt convins că România, aflată și astăzi pe o nouă turnantă a istoriei sale, este în situația când nu poate și nici nu trebuie să-și îngăduie experimente diplomatice ori să ignore

---

¹³ Arhiva Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității, București, fond 40 010, dosar 13, filele 109-154 (În continuare, se va cita: Arhiva CNSAS).

pildele și îndemnurile antemergătorilor noștri iluștri, fie ei fondatori de țară, fie creatori și propovăduitori ai curentului permanent al opiniei publice naționale. Cu precizarea că, în funcție de momentul, de conținutul și de adresa dezvăluirilor, acestea se constituie într-un veritabil extras de testament politico-diplomatic al ilustrului Ionel I. C. Brătianu (1864-1927), voi reține pentru cititor acest pasaj fundamental: „... *Vecinătatea cu Rusia – iată principiul de la care trebuie să pornească nu numai politica noastră spre Răsărit, dar toată politica noastră externă. Vecinătatea cu Rusia – nu sentimentele, nu afinitățile rasiale sau culturale, nu interesele economice comandă politica noastră externă. Merg cu acela, oricare ar fi el, care-mi dă mai multă certitudine că mă va apăra contra Rusiei, dar nu cu armele, căci sorții unui război cu Rusia sunt foarte problematici, chiar când în joc este cea mai puternică armată din Europa, ci prin mijloace pacifiste. Sunt sigur de Rusia, atâta vreme cât sunt mai tare pe terenul diplomatic și pe acela al alianțelor; din momentul în care s-a declanșat războiul, partida poate fi socotită ca pierdută...*” Peste mai mulți ani, în 1936, I. Joldea-Rădulescu a avut șansa de a-l chestiona pe N. Iorga. Relativ la Basarabia, ilustrul istoric a observat: „... *Basarabia ne-a picat în gură ca o pară mălăiață, care însă ne-a rămas în gât. N-o s-o putem înghiți decât dacă cineva ne va da o puternică lovitură de pumn în ceafă [...]* N-o putem asimila decât dacă o zguduire socială internă ne determină, vrând-nevrând, să acceptăm un regim politic care convine structurii și vecinătății sale cu Rusia [...] Dar nici dacă ne vom transforma radical nu vom fi siguri de Basarabia, atâta vreme cât nu vom ști să punem între Rusia și noi barajul unei alianțe care să-i ție pe ruși în frâu. Basarabia ne va da într-o zi de furcă. Până atunci ea ne va oglinda la cheltuiele militare enorme care însă, în clipa conflictului nu ne vor folosi la nimic”. Prognoza istoricului s-a dovedit corectă: în iunie 1940 sfârșitul Basarabiei românești a inaugurat procesul dezintegrării României Mari! Stopat parțial și vremelnic de Războiul din Est (1941-1944), angajat exclusiv pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord și pentru lichidarea pericolului comunist¹⁴. Motivând angajarea României în Războiul din Răsărit pentru eliberarea Basarabiei, Bucovinei de Nord și a Ținutului Herța, la 24 iunie 1941, fiind primit de V. M. Molotov în vizită de rămas bun, Grigore Gafencu și întrebat de liderul diplomației sovietice ce căuta România în tabăra Germaniei, a replicat cu demnitate: „*În ce mă privește, nu pot avea față de evenimentele de azi, pe care istoria le va judeca, decât o atitudine de diplomat, adică de soldat al țării mele. Să-mi fie îngăduit în această calitate să-mi exprim părerea de rău că, prin politica lui urmată în timpul din urmă, guvernul sovietic nu a făcut nimic pentru a împiedica între țările noastre durerosul deznodământ de azi. Prin brutalul ultimatum din anul trecut, prin ocuparea Basarabiei, a Bucovinei și chiar a unei părți din vechea Moldovă, despre care am avut prilejul să vorbesc d-lui Molotov în mai multe rânduri, prin încălcarea teritoriului nostru, prin actele de forță care au intervenit pe Dunăre [...], Uniunea Sovietică a distrus în România orice simțământ de siguranță și de încredere și a stârnit îndreptățita teamă că însăși ființa statului român este în primejdie. Am căutat căutat atunci un sprijin în altă parte[...] Lovitura cea dintâi, care a zdruncinat*

¹⁴ Vezi Petre Mihail Mihăilescu, *România în calea imperialismului rus. Rusia, România și Marea Neagră*, București, 1944; General Platon Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei Sovietice. 22 iunie 1941 – 23 august 1944*, ediția a IV-a, Iași, Editura Fides, 1998.

temelia unei asemenea României, cheazășie de siguranță și de pace, acoperire firească și atât de folositoare a unui hotar întins și însemnat al Rusiei, a fost dată, din nenorocire de guvernul sovietic. Cele ce se întâmplă azi sunt urmările acestei nenorociri care a dus acum la un război între cele două popoare care niciodată în istorie nu au luptat unul împotriva altuia”¹⁵.

În mod sigur, Mareșalul Ion Antonescu nu a ignorat, în politica sa generală ce a condus la războiul României contra Rusiei Sovietice din 1941-1944, semnificația profundă, cu caracter de permanență, a factorului rus. În context, nu putem ignora precizările pe care Antonescu le-a formulat, în decembrie 1942, la solicitarea jurnalistului italian Lamberto Sorrentini, în sensul că „... Mă gândesc la ziua de mâine a României și la eventualitatea că războiul va fi pierdut. Eu lupt cu Rusia, care este un inamic mortal al țării mele. Jafurile Germaniei le putem îndura, dar sub amenințarea Rusiei putem sucomba [...] Eu lupt întotdeauna cu Rusia, comunismul Uniunii Sovietice este un mijloc, nu sfârșitul imperialismului rus, care vrea Constantinopolul și poate să ajungă acolo numai traversând sau înghițind România [...] Eu nu fac un joc de trișor, ca vecinii mei unguri, visând prăbușirea germanilor și sosirea englezilor eliberatori. Drumul spre Constantinopol nu trece prin Budapesta și ei nu au motive să se teamă de Rusia. Noi avem. Noi știm că dușmanul mortal al României este Rusia lui Petru cel Mare și a Ecaterinei a II-a, cărora Stalin le-a rămas credincios și [pe care], trebuie să recunoaștem, îi continuă genial. Este ursul rus dintotdeauna, care, înveștmântându-se astăzi în comunism, înaintează în numele unei ideal care corupe intelectualitatea și, ascunzându-și colții după o zdreanță roșie, atrage masele de muncitori și țărani. Eu voi arunca în război, spre a-i zăgăzui pe ruși, toate forțele pe care voi izbuti să le înarmez, convins că acesta este supremul bine pentru România: zăgăzuirea rușilor...”¹⁶ Actualmente, la peste șase decenii de la sfârșitul războiului mondial din 1939-1945, controversile pe tema celei mai mari conflagrații din istorie și, în context pe seama destinului Basarabiei, au continuat, dacă nu cumva s-au amplificat? Există și serioase temeuri, de vreme ce în dezbaterile problemelor, de exemplu, s-a implicat însuși președintele SUA, cu o declarație categorică de blamare și repudiare a nefastului Pact Hitler-Stalin din 23 august 1939, iar, la aniversarea încheierii ostilităților în Europa în mai 1945, unele capitale, Moscova în rândul întâi, s-au angajat prematur în organizarea unor serbări care s-au dovedit mai mult decât ... galante. Întrucât, în fond, ele au redeschis marile dosare ale conflagrației, sub toate aspectele – origini, declanșare și desfășurare, consecințe etc. Era și normal să fie astfel, dat fiind că, de ani buni, după „deschiderea arhivelor” în urma prăbușirii sistemului comunist din țările Europei Est-Centrale în 1989-1991, numeroase și grave chestiuni ale trecutului apar într-o lumină total diferită, de natură să impună rediscutarea cazurilor majore, și nu numai. Pe de altă parte, istoricii, respectând tradițiile și liniile directe ale profesiei, s-au dovedit credincioși principiului potrivit căruia cercetările trebuie, cu orice preț, aprofundate, element esențial de care depinde progresul însuși al disciplinei. Cu alte cuvinte, pentru istorici

¹⁵ Grigore Gafencu, *Misiune la Moscova. 1940-1941*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995, p. 230-231.

¹⁶ Gh. Buzatu, ed., *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, București, Editura Mica Valahie, 2002, p. 378-379.

nu există ceea ce ar voi să sugereze ori să impună guvernele ori anume forțe politice – așa-zisele „serbări galante”... Pe care, pur și simplu, ei le transformă în fericite prilejuri pentru reexaminarea și dezbateră deschisă a marilor și micilor „cazuri” de odinioară, chiar dacă au fost clasate, fiind, de regulă, considerate închise! Mai ales pentru țările care au cunoscut sistemul cenzurii comuniste după 1944-1945, nu numai rostul Pactului Hitler-Stalin dar și restul problemelor ținând de istoria ultimei conflagrații au fost și sunt redezbatute, tendința generală manifestându-se prin repudierea oricăror canoane, până de curând solide, cu adevărat de neclintit. Așa, de exemplu, cine ar fi crezut că aveau să fie puse cumva în discuție efectele sută la sută „pozitive” ale Marii Victorie de la 8-9 Mai 1945? Și totuși ... Interpretarea faptelor trecutului, în temeiul documentelor recent descoperite și al noului „spirit al veacului”, îl determină pe istoricul de astăzi să rețină câteva elemente indiscutabile, și anume că triumful militar al Națiunilor Unite în mai 1945 asupra Reichului hitlerist a fost unul total și necondiționat, după cum a fost și capitularea semnată de delegații armatei germane. O victorie istorică, cu vaste și profunde consecințe, afectând pe termen lung nu numai destinul tuturor țărilor beligerante, al bătrânului continent în ansamblu, ci, mai mult, al planetei. Tocmai sub acest aspect însă survin, necesarmente, semne de întrebare și controverse, contestări și abjurări, nuanțe, care, în mod normal, nu ar trebui să mai deranjeze pe cineva, mai ales dacă știm istoria celui de-al doilea război mondial, cu luminile și umbrele ei, cu episoadele ei cunoscute sau, îndeosebi, întunecate care au oscilat între admirabil și penibil, între extaz și crimă. În consecință, victoria din 1945 a Aliaților în Europa, totală și globală, cum a fost, a avut, totuși, culorile ei. Nu se poate neglijă, de pildă, că una a însemnat capitularea Germaniei pentru URSS, alteceva pentru SUA, Marea Britanie sau Franța. De ce nu și pentru România, care, în 1941-1944, angajată pe Frontul de Răsărit, pentru eliberarea Basarabiei, Bucovinei de Nord și Ținutului Herța, contribuise efectiv la prelungirea efortului de război al Germaniei, pentru ca, după întoarcerea armelor, la 23 august 1944, să se fi înrolat efectiv în tabăra Națiunilor Unite, ajungând a deține locul 4 în efortul militar antinazist după URSS, SUA și Marea Britanie, dar, la ceasul triumfului comun, n-a mai fost invitată sau acceptată în „clubul învingătorilor”. Iar dacă i s-au recunoscut niște merite, atunci, ca și acum, a fost blagoslovită doar cu ... „drepturi limitate”, în fond tot atâtea atingeri capitale și frustrări nemeritate, dar dependente exclusiv de toanele Învingătorilor (în primul rând ale lui I. V. Stalin et Co.), precum ocuparea țării de către Armata Roșie, rășluirea unor provincii istorice, comunizarea forțată pe timp de o jumătate de veac, reparații de război incommensurabile etc. S-a prăbușit nazismul – este adevărat –, dar, în Europa Est-Centrală, și nu numai, a triumfat sistemul anti-nazist/comunist al lui I.V. Stalin, acesta din urmă tot monstru al istoriei, chiar „superior” lui Adolf Hitler. Se poate neglijă, de pildă, că în cercurile politico-diplomatice bucureștene, anterior lui 23 august 1944, Stalin nu era perceput în altfel decât ca „un alt Hitler”¹⁷, cu alte cuvinte un ... „Hitler al II-lea”!... După cum este cunoscut, conflagrația mondială din 1939-1945 s-a declanșat în contextul și ca o consecință imediată a semnării la Moscova a Pactului odios de la 23 august 1939, iar

---

¹⁷ Gh. Jurgea-Negrilești, *Troica amintirilor. Sub patru regi*, București, 2002, p. 316.

în continuare războiul a avut ca obiectiv (predominant din punctul de vedere al lui I. V. Stalin) atât respingerea agresiunii hitleriste, dar și, în caz de succes, care a survenit, aplicarea întocmai a condițiilor Pactului, care, după 8-9 mai 1945, a fost repus integral în vigoare, chiar extins prin acordurile de la Kremlin din octombrie 1944, de la Yalta și Potsdam din februarie și, respectiv, din iulie-august 1945. În ceea ce o privește, România, victimă a Pactului Molotov-Ribbentrop din prima clipă, fiind și nominalizată în protocolul adițional secret al abominabilului document, cel mai catastrofal pentru întreaga istorie a veacului al XX-lea¹⁸, după cum s-au pronunțat specialiștii, a rămas tot victimă a înțelegerilor secrete între Marile Puteri și după „victoria popoarelor” – cum i s-a spus în epocă – din 1945!... Nu este, oare, clar că, fără acel document, adică fără Pactul Hitler-Stalin altfel s-ar fi desfășurat izbucnirea și evoluția conflagrației mondiale din 1939-1945, iar, în context, altfel acțiunea României? Iar, alături de România, s-au aflat toate statele Europei Est-Centrale, cedate – după 1944-1945 printr-un nou Pact, dar între URSS și Occident – în „sfera de interese” a Kremlinului, ele fiind practic supuse unei bolșevizări barbare, cu nimic superioară dominației naziste. În atare împrejurări, iată de ce nu putem discuta despre o veritabilă „victorie a popoarelor” în mai 1945, când Marii Învingători (SUA, URSS, Marea Britanie), dar Rusia lui Stalin în primul rând, și-au rezervat asupra Europei Est-Centrale „drepturi speciale” în afară de orice măsură, statele și națiunile mici și mijlocii din zonă fiind plasate dincoace de „Cortina de Fier”, adică pur și simplu în ghearele lui I. V. Stalin, potrivit procentelor aberante în privința cărora „Führerul roșu” căzuse la înțelegere cu W. S. Churchill, la Kremlin, în octombrie 1944¹⁹. În acest fel, se poate afirma, cu trimitere la aria geopolitică est-europeană, grozăviile epocii naziste, au fost – în fond, sub alte pretexte și etichete, forme și conținut – amplificate, prin „victoria” de moment a socialismului de factură stalinistă care a însoțit triumful militar din mai 1945. S-a adăugat faptul că Marii Învingători, după ce au reușit să distrugă Reichul lui Hitler, nu au știut să câștige și să instaureze pacea mult așteptată de popoare. Mai mult, a doua zi după victorie, dacă nu cumva mai devreme, a început conflictul între Învingători, Marii Aliați de odinioară, și care s-a transformat inevitabil într-un „Război Rece” de durată între cele două sisteme comunist și capitalist, un fel de „pace armată”, care mai bântuie și azi pe alocuri și din când în când, mai aproape ori mai departe de noi. Iată de ce popoarele încă se află în așteptarea PĂCII, după cea pierdută în 1939 sau, mai degrabă, în 1914, pe care, orice s-ar afirma, victoria din 1945 nu le-a adus-o²⁰. Iată un motiv cât se poate de temeinic pentru care o celebră butadă rămâne de strictă actualitate: „Operația a reușit – pacientul... a murit în zori”!

Dar se putea altfel, din moment ce, înainte de orice în Europa, Învingătorul nr. 1 s-a numit I. V. Stalin? Nimeni altul decât acela care s-a dovedit, în materie de crime politice și genocid, predecesorul, aliatul, inamicul, dar și succesorul, în tot și-n toate, al lui Adolf Hitler, ex-Führerul celui de-al III-lea Reich. Ce n-a putut face unul,

¹⁸ Jean-Baptiste Duroselle, *Tout Empire périra. Théorie des relations internationales*, Paris, A. Colin, 1992, p. 304.

¹⁹ Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 305 și urm.; idem, *România sub Imperiul Haosului (1939-1945)*, București, Editura RAO, 2007, p. 388 și urm.

²⁰ Cf. Pierre Renouvin, *Histoire des relations internationales*, VIII/2, Paris, Hachette, 1958, p. 314 și urm.

pierzând războiul și ruinând Reichul brun, promis supușilor săi pentru o mie de ani, a desăvârșit celălalt, deși nu i-a supraviețuit, cu toate că învingător în război, nici opt ani, suficienți însă pentru a pune pe roate (care aveau să se dovedească ... butuci) un alt Reich, roșu, planificat pe-o veșnicie. Întrucât, cine ar fi cutezat, la vremea respectivă, să argumenteze cum că socialismul sovietic, exportat, închiriat ori, mai degrabă, impus după 1944-1945 statelor și națiunilor subjugate funcționa cumva pe durată limitată? Asocierea Hitler-Stalin se impune cu acuitate în prezent, când fanii victoriei din 1945, din Europa ori din Extremul Orient, reproșează celor care, nemulțumiți atunci și acum de roadele succesului, nu-s de acord că triumful Națiunilor Unite asupra Germaniei, Italiei, Japoniei și sateliților lor ar fi soluționat toate problemele lumii postbelice, mai mult, că ar fi inaugurat o Nouă Eră. Fără Hitler, Mussolini și Togo, – argumentează fanii, optimiști, de acord - dar cu Stalin sau Beria în schimb a putut fi altceva ... Cu aceștia din urmă, cu toate că, în raport cu Stalin sau cu Beria, Hitler, Goering, Himmler și ai lor s-au dovedit bieți pigmei, fie numai dacă avem în vedere numărul și amploarea crimelor planificate și ariile de acțiune. Cititorul, mai mult ca sigur, observă că modul în care se pune problema este cu totul răsturnat. În sensul că victoria din 1945 și consecințele ei au putut fi și ... pozitive, indiferent de rostul major al lui Stalin, în vreme ce cu Hitler... Deși cei doi dictatori au cooperat și s-au admirat, ori chiar s-au războit, pentru a se moșteni. Iar, dacă răspunsul este univoc, în ecuație fiind îngăduiți doar Stalin și echipa, atunci trebuie consemnat că fie numai prezența Führerului de la Kremlin și a Reichului său a decolorat și denaturat până la desfigurare Victoria din 1945. În așa fel încât, pur și simplu, a transformat albul în negru, succesul în eșec, iar bucuria și fericirea multor popoare în dezastre și angoase. A fost, din păcate, suficient „atâta”! Ce altceva se desprinde decât acomodarea cetățeanului cu gândul că, pe când Adolf Hitler este integral scos din joc, cineva-cumva s-ar mai ... „împăca” cu Hitler al II-lea, alias I. V. Stalin. Este, netăgăduit, vorba de o monstruoșitate a istoriei; nu ne propunem să descifrăm cine și de ce o cultivă după 1945 sau după 1953? Problema a fost abordată, îndeosebi de marele istoric britanic Alan Bullock, autorul unei magistrale „biografii paralele” Hitler-Stalin, în care a demonstrat că, după dispariția liderului nazist și după prăbușirea în 1989-1991 a imperiului stalinist, beneficiar de primul rang al succesului militar din 1945, un întreg eșafodaj s-a năruit, astfel încât perspectiva din care urmează să considerăm epoca celui de-al doilea război mondial trebuie revizuită. La urma urmelor, singurul unghi din care mai putem accesa perioadele lui Hitler sau Stalin nu ne mai îngăduie să ignorăm că, în timpul celor doi dictatori, au funcționat din plin abatoarele istoriei²¹.

În contextul precizat, singura concluzie care se impune: A NU UITA NICICUM **BASARABIA!**

---

²¹ Alan Bullock, *Hitler et Staline. Vies parallèles*, Paris, Albin Michel/Robert Laffont, 1994, p. 441-452.

II

DIPLOMAȚIE ȘI PROPAGANDĂ (1937)

Vasile Stoica, îndeobște neglijat ori uitat, victimă a holocaustului roșu, aparține generației de aur a diplomației române din perioada delimitată de cele două Congrese Mondiale ale Păcii din 1919-1920 și 1946 și de Tratatul de Pace aferent din 1919-1923 și 1947. A fost, și mai mult decât atât, unul dintre reprezentanții ei străluciți, un model. Cunoscutul *Anuar diplomatic și consular* din 1942 l-a inclus, la rangul miniștrilor plenipotențieri clasa I în funcție, în tabloul corpului diplomatic al Ministerului Regal al Afacerilor Străine din București alături de Victor Cădere, Vasile Grigorcea, Raoul Bossy, Ion Christu, Gh. Davidescu sau Frederic C. Nanu, cu toții lansați sau activând sub ministeriatele străluciților Take Ionescu, I. G. Duca, N. Titulescu, Grigore Gafencu sau Mihai Antonescu¹, dintre care, desigur, nici unul are nevoie de vreo recomandare. În același breviar, aflăm și o notiță biografică privind activitatea diplomatului **Vasile Stoica** în care se marcau, cu exactitate, etapele carierei sale pentru primii 20 în cadrele Ministerului Regal al Afacerilor Străine al României².

Vasile Stoica s-a născut la Avrig (Sibiu), la 1 ianuarie 1889. A făcut temeinice studii liceale la Sibiu și Brașov, iar cele superioare la Budapesta, Paris și București, devenind licențiat în Litere. A funcționat inițial ca profesor la Sibiu, în 1913-1914, apoi ca redactor la cotidianul „Românul” din Arad. Când a izbucnit Primul Război Mondial, tânărul sublocotenent a fost mobilizat în armata austro-ungară, dar, foarte curând după aceea, el a trecut în România, militând, alături de Take Ionescu și N. Filipescu, în campania filo-antantistă. Om de vastă cultură, poliglot desăvârșit, cunoscând fluent nu mai puțin de 14 limbi străine, Vasile Stoica s-a impus și ca luptător prin faptă și scris în acțiunea pentru fondarea și, după aceea, pentru recunoașterea internațională și consacrarea României Mari³. Așa după cum ulterior avea să menționeze, într-o declarație păstrată la dosarul său din 1947, el a fost acela care a redactat proclamațiile către Țară și Armată lansate de regele Ferdinand I cu prilejul intrării României, în august 1916, în gloriosul Război al Unității Naționale din 1916-1919⁴. S-a înrolat voluntar în armată, distingându-se în lupte, fapt pentru

---

¹ Vezi Ministerul Regal al Afacerilor Străine al României, *Anuar diplomatic și consular*, București, Imprimeria Națională, 1942, p. 78-79.

² *Ibidem*, p. 153.

³ Șerban N. Ionescu, *Who Was Who in Twentieth Century Romania*, Boulder-New York, Columbia University Press, 1994, p. 275. Este interesant că, în ediția română a volumului, numele lui **Vasile Stoica** nu a mai fost reținut (cf. Șerban N. Ionescu, *Dicționarul panoramic al personalităților din România. Secolul XX*, București, Editura Victor Frunză, 2006).

⁴ Cicerone Ionițoiu, *Cartea de aur a rezistenței românești împotriva comunismului*, I, București, Tip. „Hrisovul”, 1995, p. 153.

care a fost decorat cu „Virtutea Militară”. A fost rănit și operat în mai multe rânduri, la Iași, capitala vremelnică a României în 1916-1918. Dar, deja la 5/18 aprilie 1917, potrivit deciziei Guvernului Ionel I. C. Brătianu și a Marelui Cartier General Român, **Vasile Stoica** a fost trimis, împreună cu Vasile Lucaciu, președintele Ligii Culturale, și preotul Ion Moța, în SUA, pentru a prezenta opiniei publice nord-americane adevărul despre acțiunea României în Războiul Mondial⁵, iar în continuare pentru propagandă în folosul cauzei naționale și acțiune pentru reunirea voluntarilor transilvăneni din Lumea Nouă dispuși să lupte, în cadrul unei legiuni aflate sub drapel american (peste 15 000 de oameni), pe frontul din Franța. În 1917 și mai târziu, **Vasile Stoica** avea să coopereze strâns cu toți ceilalți membri ai emigrației române, în primul rând Epaminonda Lucaciu, dr. Nicolae Lupu și Ludovic Mrazec, iar, asupra faptelor petrecute, el avea să stăruie în volumele sale de conferințe ori de amintiri, ca să nu mai vorbim de intensă activitate desfășurată în calitate de colaborator al unor celebre cotidiene nord-americane („The New York Times”, „The Washington Post”, „The New York Herald Tribune”, „The New Republic”, „The Litteratury Digest” ș.a.). La începutul lunii iulie 1917, **Vasile Stoica** a fost primit de Robert Lansing, liderul Departamentului de Stat al SUA, și de N. Baker, titularul Apărării, pentru ca la confluența anilor 1917-1918 să efectueze un amplu turneu de conferințe, un prilej fericit de a angaja discuții cu fostul președinte Theodore Roosevelt⁶ ori cu unii dintre „monștrii sacri” ai presei nord-americane de la „The Washington Post” și „The New York Times”⁷. În context, activitatea lui **Vasile Stoica** a câștigat impuls la începutul anului 1918, atât pentru timpul scurt cât a beneficiat și de susținerea Legației României înființate la Washington⁸, sub conducerea dr. Constantin Angelescu⁹, dar și după aceea, stabilind strânse raporturi cu viitori lideri ai Cehoslovaciei, Poloniei sau Serbiei (Thomas G. Masaryk, Ignacy Jan Paderewski, H. Hinkovici).

Finalmente, contactele au ajuns să fie extinse până la cel mai înalt nivel, inclusiv la Casa Albă, la 20 septembrie 1918, **Vasile Stoica** fiind primit, o dată cu Masaryk, Paderewski și Hinkovici, de către șeful executivului de la Washington, nimeni altul decât președinte Woodrow Wilson¹⁰, celebrul autor al „Celor 14 puncte” prezentate Congresului la 26 decembrie 1917/8 ianuarie 1918. De altfel, 1918 avea să fie anul marilor împliniri peste Ocean, mai ales în momentul când, în urma străduințelor sale sistematice și neconținute, la 22 iunie/5 iulie, s-a fondat **Liga Națională a Românilor din America**, al cărei președinte a fost ales. Peste puțin timp,

⁵ Dinu C. Giurescu, coordonator, *Istoria României în date*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 337.

⁶ Cf. Ion Stanciu, *Theodore Roosevelt, Vasile Stoica și cauza unității românești*, în „Revista de Istorie”, București, nr. 12/1988, p. 1 199-1 209.

⁷ Dumitru Preda, *Vasile Stoica*, în „Magazin Istoric”, București, nr. 12/1992, p. 4; Traian Rus, *Vasile Stoica*, în „Transilvania”, Sibiu, nr. 11/1978, p. 32.

⁸ În perioada respectivă, **Vasile Stoica** a fost atașat personalului Legației.

⁹ Gh. Platon, coordonator, *Istoria Românilor*, vol. VII/2, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 474. Activitatea Legației a fost de scurtă durată, fiind încheiată în condițiile intervenției negocierilor de pace separată între România și Puterile Centrale.

¹⁰ Gh. Platon, coordonator, *Istoria Românilor*, vol. VII/2, p. 478; Gh. Buzatu, *O istorie a prezentului*, Craiova, Editura Mica Valahie, 2004, p. 213. Mai apoi, **Vasile Stoica** avea să relateze personal întvederea cu Wilson (cf. 20 septembrie 1918. *Cu Prof. Masaryk la Președintele Wilson*, în „Magazin Istoric”, nr. 12/1995).

la 13 septembrie 1918, **Liga** avea să fuzioneze cu **Comitetul Național Român din Transilvania și Bucovina**, fondat deja la Paris, în 17/30 aprilie 1918, sub președinția lui Traian Vuia, transferată apoi dr. Ion Cantacuzino¹¹. După 20 septembrie/3 octombrie 1918, o dată cu formarea la Paris a **Consiliului Național al Unității Române**¹², dirigit de Take Ionescu și numeroși ardeleni (Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Traian Vuia ș.a.), liderii emigrației române din America s-au integrat armonios bătăliei generale declanșate pentru triumful României Mari¹³. De asemenea, alături de dr. N. Lupu, **Vasile Stoica** n-a încetat demersurile la Casa Albă, pentru a obține – vizavi de a proiectată Legiune slavă – constituirea unei **Legiuni** distincte a voluntarilor români din SUA¹⁴ și care, dat fiind finalul ostilităților generale dintre 1914 și 1918, n-a mai ajuns pe frontul din Europa¹⁵.

Având în seamă bogata sa experiență și rezultatele deosebite obținute, din momentul în care la 18 ianuarie 1919 s-a deschis Areopagul Păcii, **Vasile Stoica** a fost convocat, în februarie 1919, la Paris, ca membru al Delegației României la Versailles. Invitația venea din partea premierului Ionel I. C. Brătianu în persoană, iar acesta l-a numit ofițerul său de legătură cu delegațiile britanică și americană din capitala Franței. În acest fel, **Vasile Stoica** a debutat propriu-zis în activitatea diplomatică, care, cu scurte dar motivate întreruperi, avea a se prelungi până în noiembrie 1947, când la București, prin impunerea de către comuniști a Anei Pauker la conducerea Ministerului Afacerilor Străine, Centrala a fost dezafectată de... „elementele burghezo-moșierești” și copleșită peste noapte de infuzia de „noi cadre diplomatice” – comuniști români și minoritari, cu toții agenți și unelte la dispoziția URSS, puterea ocupantă a momentului în România ca și în restul Europei Est-Centrale.

O schiță biografică nepretențioasă îl reține pe **Vasile Stoica** ca fondator al Agenției „Rador”, apoi ca director al secției din Paris al instituției, dar îndeosebi ca secretar de legație, cu începere de la 16 iulie 1921, când a pătruns în Ministerul Afacerilor Străine din București, iar, în continuare, ca ministru al României succesiv în Albania (1930-1932), în Bulgaria (1932-1936) și în Țările Baltice (1937-1939), cel dintâi ambasador român în Turcia (1939-1940), subsecretar de stat la Ministerul Propagandei Naționale (4 martie – 14 septembrie 1940)¹⁶, trecut în administrația

---

¹¹ Dinu C. Giurescu, coordonator, *Istoria României în date*, p. 347.

¹² Fapt remarcabil, **Consiliul Național**, în condițiile în care România fusese izolată în urma Păcii de la București cu Puterile Centrale, avea să fie recunoscut de Puterile Aliate învingătoare în conflagrația din 1914-1918 – Franța (12 octombrie 1918), SUA (5 noiembrie 1918), Marea Britanie (12 noiembrie 1918) și Italia (19 noiembrie 1918).

¹³ Gh. Platon, coordonator, *Istoria Românilor*, vol. VII/2, p. 479.

¹⁴ Pentru epoca respectivă și acțiunile desfășurate a se vedea lucrările memorialistice ale lui **Vasile Stoica**, George Moroianu, jurnalul dr. N. Lupu, studiile recente și istoriografia raporturilor româno-americe în timpul Războiului Mondial din 1914-1918 (apud Gh. I. Florescu, editor, *Relații româno-americe în timpurile moderne*. Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1993, *passim*).

¹⁵ Cf. Gelu Neamțu, *Legiunea românilor americani, 1917-1918*, în vol. *Relații româno-americe în timpurile moderne*, p. 143-160.

¹⁶ De remarcat că, la 15 ianuarie 1937, **Vasile Stoica** redactase excelenta sinteză *Problema propagandei*, nu demult valorificată de noi (Gh. Buzatu, Elena Istrățescu, *Diplomație și propagandă*, în *Diplomație și diplomați români*, II, Focșani, 2002, p. 329-345; Gh. Buzatu, *O istorie a prezentului*, p. 212-226).

Ministerului Afacerilor Străine (după 15 septembrie 1940)¹⁷, pentru ca în perioada martie 1945 – iulie 1946 să fie desemnat Secretar General al Centralei, apoi ambasador la Haga (1946-1947) și, concomitent, delegat la Conferința Păcii de la Paris (iulie-octombrie 1946). Rechemat în țară la 1 mai 1947, **Vasile Stoica** nu avea să mai fie trimis în vreo misiune, iar din Centrală, așa cum am menționat deja, avea să fie eliminat, o dată cu comunizarea forțată a instituției¹⁸.

Și, toate acesta, în ciuda experienței sale diplomatice enorme, a meritelor sale netăgăduite și a calităților de excepție probate pe parcursul deceniilor în serviciul țării. În declarația sa la dosar, la care ne-am referit, **Vasile Stoica** scria astfel despre idealurile fundamentale ale sale și ale generației sale strălucite:

*„Am trăit modest, dar demn, sunt om de caracter și de linie dreaptă. Mi-am făcut cariera de la coarnele plugului țărănesc până la cel mai înalt grad diplomatic prin muncă, talent și hărnicie; îmi ador țara și poporul meu românesc căruia i-am servit cu devotament neclintit toată viața mea. Am fost un pasionat al carierei mele convins că numai cu pasiune poți realiza o operă atât de importantă”*¹⁹.

În fapt, alungarea diplomatului din Ministerul Afacerilor Străine, căruia îi dăduse peste un sfert de veac strălucire nu reprezenta altceva decât începutul infernului, pentru el și pentru atâția dintre iluștrii săi contemporani, iar în mod concret pentru întreg poporul său. Întrucât pentru **Vasile Stoica** au urmat șase ani de închisoare (1948-1954), trei ani de vremelnică „libertate”, succedată de o nouă condamnare la zece ani temniță grea (1957). A murit la Jilava, la 27 iulie 1959²⁰.

Reținem că autorul, în baza experienței personale și a analizei fenomenului la nivel global după 1919, releva: „... Necesitatea unei acțiuni pozitive pentru combaterea propagandei dușmănoase în străinătate, pentru răspândirea știrilor bune despre viața și progresul țării și pentru afirmarea și apărarea drepturilor noastre, pe de o parte, pe de altă parte, necesitatea de a se da opiniei publice a țării, în vâlmășagul de astăzi, o îndrumare sănătoasă – monarhică și națională, democratică și disciplinată – impune crearea unui organism central viguros, dotat cu personal pregătit și cu mijloace suficiente, cu menirea și posibilitatea de a exercita influența cerută de interesele naționale superioare, atât înăuntrul cât și în afara frontierelor țării. Nu trebuie să uităm că, dacă este necesar ca presa și opinia publică din străinătate să fie favorabil informate despre viața și eforturile noastre și să ne susțină cu căldură, este tot așa de necesar ca în interiorul țării presa să fie un mijloc de consolidare și de disciplinare a vieții naționale, un instrument de educație și civilizație în serviciul Patriei” (ibidem, p. 222-223).

¹⁷ În vremea Războiului din Est (1941-1944), **Vasile Stoica** avea să joace un rol predominant în așa-numita *Comisie a Păcii*, fondată și dirijată de Mihai Antonescu, pentru pregătirea materialelor necesare Bucureștilor la forumul mondial ce avea să se întrunească după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial (cf. Gh. Buzatu, *România sub Imperiul Haosului, 1930-1945*, București, Editura RAO, 2007, p. 340 și urm.).

¹⁸ Cicerone Ionițoiu, *op. cit.*, p. 153-154.

¹⁹ *Ibidem*, p. 154.

²⁰ Potrivit certificatului de deces Seria M, nr. 047968, comunicat de d-na Lia Stoica, fiica eminentului diplomat. Un reușit portret al diplomatului, scris la cel dintâi semnal, fals, al decesului său, în ... 1950, a publicat Pamfil Șeicaru. Materialul cuprindea și amintiri personale. Reținem din excelentul eseu: „[**Vasile Stoica**] era din ce în ce mai prins de problemele de politică externă. N. Titulescu îl avea ca un prețios colaborator; fusese însărcinat să urmărească toate publicațiile ungurești, cărți, reviste, ziare, din care făcea fișe cu aceeași râvnă cu care odinioară își făcea note din lecturile lui literare. Mediul de la Externe nu-l transformase însă, rămăsese aceeași fire deschisă, naturală, o inteligență clară, orientându-se cu siguranță în complexul problemelor internaționale, ajutat fiind de sârguincioasa lui lectură” (Pamfil Șeicaru, *Scrisori din exil*, II, *Portrete politice*, ediție I. Opreșan, București, Editura Saeculum I.O., 2002, p. 345).

În afară de rezultatele sale remarcabile pe tărâmul activității diplomatice, în afară de contribuțiile sale în presă ori de paginile memorialistice tratând epoca primului război mondial, **Vasile Stoica** a lăsat în urmă-i un bogat și apreciat fondul documentar²¹, adăpostit în Arhivele Naționale ale României, Arhiva Istorică Centrală din București, unde poate fi investigat cu maximum de folos științific și practic²².

***

Activitatea publicistică a lui **Vasile Stoica** a fost, fără inutile exagerări, extrem de bogată și variată. Neîntâlnind posibil, în acest cadru, să detaliem, ne mulțumim a reține în principal: lucrările consacrate de **Vasile Stoica** problemei naționale esențiale pentru românii de pretutindeni în epoca Primului Război Mondial (vezi, îndeosebi, *Habsburgii și România*, București, 1915, în colaborare; *Suferințele din Ardeal*, București, 1916 și 1917; *Bessarabia, Dobroджа*, New York, 1919; *The Roumanian Question*, Pittsburgh, 1919; *The Roumanian Nation a Sentry of Western Latin Civilization in Eastern Europe*, Pittsburgh, 1919); paginile memorialistice (*În America pentru cauza Românilor*, București, Editura Universul, 1926; *O lămurire în legătură cu propaganda noastră în America. Scrisoare scrisă către D-l Anton Bibescu, Ministrul României la Washington*, București, 1924; *Un episod de acum 25 de ani*, în „Magazin Istoric”, nr. 12/1992, p. 5-8) și amplele rapoarte diplomatice (în cea mai mare parte nepublicate)²³; sinteza menționată din 1937 privind *Problema propagandei*²⁴ și materialele pregătite la nivelul Ministerului Afacerilor Străine din București pentru participarea României la Conferința Păcii de la Paris (1946) și, în sfârșit, dar nu în cele din urmă, articolele diseminate cu maximă dărnicie în paginile presei nord-americane în cursul misiunii din 1917-1918 (*Roumanian Question*; *The Roumanian Nation and the Roumanian Kingdom* etc. etc.). Dintre toate acestea, netăgăduit, cea mai distinctă carieră a fost rezervată *Suferințelor din Ardeal*, care a înregistrat deja trei ediții (București, 1916-1917 și Cluj-Napoca, 1994). Specificăm că, deja în *Prefața* ediției secunde (scrisă pe când autorul se afla în America și, deci, localizată și datată precis – Washington, DC, 1 noiembrie 1917), **Vasile Stoica** a

---

²¹ Crisanta Podăreanu, *Fondul personal Vasile Stoica*, în „Revista Arhivelor”, București, nr. 1/1993, pp. 76-82. Filofteia Rîzniș, *Arhivele personale și familiale*, I, *Repertorii arhivistice*, București, 2001, p. 155. Reținem numele unora dintre personalitățile cu care **Vasile Stoica** a corespondat: Ion și Mihai Antonescu, Constantin Argetoianu, Lucian Blaga, Ionel I. C. Brătianu, Carol al II-lea, Aron Cotruș, Miron Cristea, I. Gigurtu, dr. Petru Groza, Iorgu Iordan, Vasile Lucaciu, Iuliu Maniu, Sextil Pușcariu, Savel Rădulescu, M. Sadoveanu, Gh. Tătărescu, Viorel Virgil Tilea, N. Titulescu, Al. Vaida-Voievod, Elena Văcărescu, Traian Vuia ș.a. (*ibidem*).

²² Gh. Buzatu, Elena Istrățescu, *Diplomație și propagandă*, în *Diplomație și diplomați români*, II, p. 329-345; Gh. Buzatu, *O istorie a prezentului*, p. 212-226; „Magazin Istoric”, nr. 12/1992; 10/1994; 11/1994; 12/1994; 1/1995; 10/1995; 10/1996; 11/1996 și „Revista de Istorie Militară”, București, nr. 5-6/1997, materiale valorificate de D. Preda și, îndeosebi, I. Lăcustă. Pe același temei, al arhivei personale, istoricul Ioan Oprea pregătește o biografie a lui **Vasile Stoica**.

²³ Pentru excepții, vezi *supra*, documentele valorificate în paginile revistei „Magazin Istoric”.

²⁴ Editori: Gh. Buzatu, Elena Istrățescu (Documentul se tipărește în anexă, împreună cu alte materiale descoperite în fondul **Vasile Stoica** de la ANIC).

motivată necesitatea cărții și i-a explicat structura, după cum i-a delimitat bibliografia, iar finalmente – descoperind că „faptele grăiesc ele destul de lămurit” – a anexa o amplă cronologie, sub titlul *Un mănunchi de isprăvi de ale autorităților ungurești. Iunie 1897 – aprilie 1913*. În rest, drept concluzie generală, **Vasile Stoica** observa, cu deplină îndreptățire pentru acel moment, că: „Stăpânirea ungurească și nemțească pentru noi e moarte sigură. Datoria noastră a tuturor în aceste zile fără seamăn în istoria omenirii este să punem la îndemâna celor ce se luptă pentru dezrobirea noastră toate puterile de care dispunem. Din jertfele avutului și sângelui nostru va răsări un neam românesc liber, o România puternică, ale cărei hotare, de la apele Nistrului până în pustele Tisei, vor cuprinde pe toți cei ce vorbesc dulcea noastră limbă românească”²⁵.

Erau considerații care, în baza unei expunerii sintetice și atrăgătoare a *Suferințelor din Ardeal* ale românilor, sistematizate pe parcursul celor șapte capitole²⁶, aveau să se întrească magistral cu aceste premoniții adevărate integrale chiar în cursul anului 1918, marcat de întregile clipe astrale de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia:

„Un lucru de acum încolo e sigur: Ardealul cu toate pământurile românești de sub stăpânirea ungurească și austriacă, cu Banatul, cu Biharia, cu Sălăgiul, Sătmăru, Maramureșul și Bucovina vor fi eliberate și împreunate cu România de azi, alcătuind astfel laolaltă un mare și puternic Stat Românesc independent și democratic. Tratatul, pe care la intrarea sa în război l-a încheiat România cu Aliații, înainte de toate cu Franța, Anglia, Italia și apoi cu Rusia, și pe care l-a aprobat în declarația sa de război și marea republică a Statelor Unite din America, garantează Regatului Român stăpânirea tuturor acestor ținuturi românești, iar biruința Aliaților, ale căror izvoare de muniții și de arme, de bani și de oameni sunt nesecate, e așa de sigură, precum e sigur că râurile niciodată nu curg în deal spre vârfurile munților”²⁷.

În concluzie, prin forța realităților surprinse și semnificația mesajului transmis, *Suferințele românilor din Ardeal* s-au dovedit și au rămas o carte mereu actuală, iar, în consecință, absolut necesară.

---

²⁵ Vasile Stoica, *Suferințele din Ardeal*, ediția a III-a, Cluj-Napoca, Editura S.C. Murion Impex SRL, 1994, p. 12.

²⁶ În mod precis: I – înainte de 1526; II – 1526-1599; III – 1599-1691; IV – 1691-1784; V – 1784-1848; VI – 1848-1867; VII – 1867-1914.

²⁷ Vasile Stoica, *Suferințele din Ardeal*, p. 173.

**1 – [15 ianuarie 1937] – Studiul lui Vasile Stoica, intitulat
*Problema Propagandei*¹**

I

Necesitatea unei acțiuni sistematice și tenace de propagandă în străinătate noi abia în timpul din urmă am început s-o simțim și s-o înțelegem. Înainte de război și în timpul războiului, guvernele noastre – spre deosebire de guvernele aliaților noștri occidentali și ale vecinilor noștri cehoslovaci, iugoslavi și chiar bulgari – n-au făcut nimic în această direcțiune. Acțiunea de propagandă românească în Franța, Italia, Anglia și America în cursul războiului a fost dusă în întregime de inițiativele particulare. Abia în preajma și în decursul Conferinței de Pace s-a urmat o activitate de informații mai susținută și mai coordonată.

Acțiunea noastră politică și militară a obținut, prin tratatele de la Paris, o satisfacție aproape deplină a revendicărilor noastre naționale. Opinia publică mondială în 1919 și 1920 ne-a fost hotărât favorabilă. În privința frontierelor românești dispozițiile tratatelor au fost aprobate de către toți făuritorii opiniei publice anglo-saxone, franceze și italiene.

În această atitudine își aveau însă partea lor atât obligațiile contractuale luate față de România cât și simpatia firească față de un aliat greu încercat în lupta pentru înfrângerea inamicului comun.

Urma deci ca, printr-o acțiune serioasă, metodică și neîntreruptă, noi nu numai să păstrăm cald interesul opiniei publice occidentale față de aspirațiile noastre, ci totodată să-i punem la dispoziție toate argumentele obiective, științifice, pentru susținerea acestor aspirații, clădind astfel o credință neclătinată în dreptatea măsurilor cuprinse în tratate.

Această acțiune – care în fond este continuarea, cu alte arme, a războiului – ne-a lipsit.

Încă în mai 1919 – eram atunci ofițer, însărcinat cu servicii speciale de legătură între răposatul I. I. C. Brătianu și delegațiile engleză și americană – am arătat, într-o lungă conversație și apoi într-un memoriu adresat răposatului I. I. C. Brătianu, pe atunci prim ministru și cap al delegației noastre la Conferința de Pace, necesitatea unei organizări temeinice a propagandei, preconizând felul cum această organizare ar putea fi făcută. Marele om de stat a recunoscut utilitatea, dar nu și necesitatea unei astfel de organizații; a rămas ca planul să fie luat în considerație când evenimentele se vor fi potolit.

În martie 1921, văzând acțiunea pe care începeau s-o desfășoare în Occident ungurii, am insistat din nou în această chestiune pe lângă d. Octavian Goga, pe atunci ministru al Cultelor, și pe lângă răposatul Take Ionescu, pe atunci ministru al Afacerilor Străine, prezentându-le câte un memoriu amănunțit. Frământările politice n-au permis însă nici de data aceasta înfăptuirea proiectului.

---

¹ ANIC, fond Vasile Stoica, dosar I/90, f. 36-50.

Pentru a atrage atențiunea opiniei publice – în special a celei din Transilvania – asupra necesității unei astfel de acțiuni, am publicat, în ianuarie 1922, utilizând memoriile mele precedente, chiar un studiu în organul oficial al „Astrei”, revista „Transilvania” din Sibiu.

În fine, în 1922, tot în urma unor lungi discuțiuni cu mine, regretatul I.G. Duca, pe atunci ministru de Externe, a hotărât înființarea unui fel de „direcțiune a presei”, din care apoi, cu modificări succesive, s-a dezvoltat actuala „direcțiune a presei și propagandei”.

II

Ungurii încă înainte de Marele Război [1914-1918] și-au dat seama de importanța propagandei în Occident. Activitatea lor n-a încetat nici în decursul războiului; în Anglia și în Statele Unite au fost numeroși aceia care au considerat Ungaria o victimă a politicii agresive germane și care până în preajma Conferinței de Pace s-au opus ideii de a dezmembra acest stat.

După Conferința de Pace, ungurii au pornit imediat lupta contra tratatului de la Trianon. Au dus această luptă până astăzi nu numai cu o rară vigoare, dar și cu o excepțională metodă și persistență. După ce în primii ani au căutat să dezvinovățească poporul unguresc de participarea sa la război în cadrul Puterilor Centrale, de la 1923 încolo s-au năzuit să arate că tratatul de la Trianon este o monstruoasă și că modificarea frontierelor impuse Ungariei de acest tratat este o stringentă necesitate a păcii mondiale.

Pentru atingerea scopului urmărit, guvernele ungurești, susținute în această operă de toate organizațiile naționaliste, au luat o serie de măsuri importante:

Au organizat un excelent serviciu de presă pentru străinătate și, prin membrii legațiilor și prin agenți speciali, au intrat în legătură cu conducerea și redacțiile tuturor ziarelor importante din Occident, câștigându-le și influențându-le.

Au organizat o centrală a propagandei, care pe de o parte dirijează organizațiile revizioniste din Ungaria, pe de altă parte crează și dirijează un șir întreg de asociații „pentru revizuirea tratatului de la Trianon”, „pentru pacea în Europa Centrală”, „pentru autodeterminarea ungarilor”, în marile centre intelectuale și politice ale statelor occidentale.

Au întemeiat încă din 1921 pe lângă universitățile mai importante din Europa instituții de „cercetări științifice” cu privire la filologia, istoria, geografia și literatura ungară – în Viena „Ungarisches Institut”, în Berlin „Ungarisches Institut”, în Roma „Collegium Hungaricum”, în Paris „Institut d’Études Hongroises” –, punându-le la dispoziție bibliotecile și materialul documentar necesar în sensul dorit de aspirațiile ungurești și făcând din aceste instituții instrumente de legătură între universitățile străine și universitățile și cercurile științifice și politice ale Ungariei și de difuzare a ideilor conducătoare ale politicii ungare.

Au creat și susținut catedre de limba și literatura maghiară la principalele universități europene.

Prinlegații și prin agenți speciali de presă și propagandă au mijlocit ca universitățile și societățile de știință și de cercetări sociale din țările occidentale, din țările nordice și din Statele Unite să invite adesea pe profesorii universitari și pe savanții unguri distinși sau pe bărbații politici de vază să țină conferințe studenților, publicului mare sau chiar unor cercuri politice.

Au mobilizat în această acțiune atât biserica romano-catolică ungară cât și bisericile protestante: biserica romano-catolică, în frunte cu cardinalul Seredi (bărbat cu mare vază la Curia Papală), acționează la Vatican, în cercurile calvine din Franța, Elveția, Olanda, Marea Britanie și America, cea unitară între puținii dar influenții ei coreligionari din Marea Britanie și America, iar cea luterană în Germania și în țările scandinave.

Au organizat în fiecare an în centrele de opinie publică expoziții nu numai de artă ungurească, ci și de material documentar, pentru a demonstra nedreptatea ce s-a făcut Ungariei și imposibilitatea de a menține tratatul de la Trianon.

Au publicat – în afară de pamfletele de caracter efemer, cărora lumea nu le mai dă atenție – un număr important de volume, care susțin, cu metode științifice și cu mare aparat de argumentare, teza ungurească despre necesitatea revizuirii radicale a frontierelor create prin tratatul de la Trianon.

Publică, cu o tenace regularitate, în afară de un mare număr de reviste și foi de propagandă de valoare minoră, revistele: „Revue de Hongrie”, „Nouvelle Revue de Hongrie”, „The Hungarian Nation” și „Archivum Europae Centro-Orientalis” în Budapesta, „Ungarische Jahrbuecher” în Berlin (de la 1921), „Corvina” în Roma (de la 1921), „Revue d’Etudes Hongroises” în Paris (de la 1922), „Hungarian Quarterly” în Londra, care, toate, sunt ținute la un înalt nivel științific și cultural, și care, prin conținutul lor, scris parte de savanți și literați unguri, parte de străini, constituie o colecție de material documentar, pentru susținerea revendicărilor ungurești, așa de bogată încât, și numai frunzărind-o, cititorul occidental rămâne impresionat.

Au căutat – în special prin invitații la excursii de plăcere sau la vânătoare în Ungaria – și au reușit să câștige simpatia și colaborarea multor personalități cu autoritate din viața gazetărească literară sau politică a țărilor occidentale, în lupta lor contra tratatului de la Trianon, unii dintre aceștia scriind chiar cărți întregi în favoarea tezei ungurești.

Au confecționat o serie de filme cinematografice excelente, unele arătând progresul și importanța Ungariei, marea greșală ce s-a făcut smulgând din corpul ei unele provincii și necesitatea urgentă de a reconstitui vechea „Ungarie milenară”, altele utilizând subiecte și vederi frumoase ungurești, alese anume pentru a câștiga simpatia publicului occidental.

În acțiunea lor de propagandă pentru schimbarea frontierelor, ungurii caută totodată să demonstreze inferioritatea culturală, socială, artistică și etică a cehoslovacilor, a iugoslavilor și mai ales a noastră. Lupta este dusă în primul rând contra noastră, pe de o parte, deoarece noi, stăpâni ai Transilvaniei, deținem provincia cea mai scumpă sufletului unguresc, pe de altă parte deoarece noi constituim statul cel mai puternic din jurul Ungariei.

În serviciul propagandei s-au pus nu numai toți savanții, ci și toți bărbații politici unguri cu legături peste frontiere. Și, cum unii dintre acești bărbați politici au

fost și sunt totodată și oameni de știință, influența lor în străinătate a fost cu atât mai mare. Amintesc între aceștia pe decedații: Albert Berzeviczy, fost ministru al Instrucțiunii, președinte al Academiei Ungare și istoric eminent al epocii Renașterii, care a dezvoltat o viguroasă activitate în Italia; contele Albert Apponyi, fost ministru al aceluiași departament, mare jurist, sociolog și mai ales orator, a cărui activitate am resimțit-o de la Roma la Londra și de la Geneva la Berlin, și baronul Iuliu Vlassics, de asemenea fost ministru al Instrucțiunii, apoi, dintre actualii conducători, pe foștii miniștri Hugo Klebelsberg, Georges Klukacs, Bela Foldes, Emil Nagy, pe actualul ministru al Instrucțiunii Valentin Homan, istoric eminent al Ungariei, pe fostul ministru contele Paul Teleki, profesor universitar și excelent geograf, și, mai ales, pe fostul prim-ministru contele Ștefan Bethlen, bun cunoscător al Transilvaniei și vechi dușman al românismului.

Activitatea acestora și a marelui număr de agenți mai mărunți, ai instituțiilor ungare din străinătate – propaganda ungurească a organizat chiar și restaurante cu bucătărie și mai ales cu vinuri și muzică ungurească în unele orașe mari din Occident – și a revistelor bine redactate n-a rămas fără rezultate în opinia publică mondială.

Dacă în Italia și în Germania, în urma identității de vederi cu privire la respectarea tratatelor și în urma legăturilor politice dintre guvernele respective, greutăți importante în calea acestei propagande n-au existat, ea a avut de învins mari piedici în Franța, în Marea Britanie și în Statele Unite, unde pe de o parte simpatiile pentru noi din anii războiului nu s-au stins, pe de altă parte spiritul public este mai conservator și mai prudent.

Rezultatele obținute în Marea Britanie de propaganda ungurească ne arată în modul cel mai clar măsura eforturilor ungurești în această chestiune și devotamentul fanatic de care sunt străbătute toate legațiile și toți agenții politicii ungurești în străinătate.

În 1920, presa, universitățile și cercurile politice britanice considerau frontierele stabilite la Trianon ca juste și corespunzătoare unei normale conviețuiri în Europa Centrală. Acțiunea ungurească a reușit însă în câțiva ani să clatine această convingere. În universități s-au creat centre pentru cultivarea relațiilor cu Ungaria (în Oxford o *Oxford League for Hungarian Selfdetermination*, care s-a adresat chiar Societății Națiunilor acuzând România că distruge monumentele ungurești din Transilvania), în presă se dă tot mai multă atenție jalbelor ungare, în Camera Comunelor și în Casa Lorzilor se ia cuvântul contra vecinilor Ungariei și se pronunță cuvântul „revizuire”.

În 21 iunie și 30 august 1927 apar apoi în ”Daily Mail” cele două faimoase articole ale lordului Rothermere – *Hungary's Place in The Sun* și *Europe's Powder Magazine* – care dau și mai mare având propagandei, o serie de volume și hărți, tipărite parte în Anglia, parte în America, (*Roumania Ten Years After* de Comitetul American pentru Drepturile Minorităților Religioase, *The Religious Minorities in Transylvania* și *Transylvania in 1922* de Louis C. Cornish, *The Racial Conflict in Transylvania* de John M. Cabot, *A Wayfarer in Hungary* de George A. Birmingham, *The Tragedy of Central Europe* de Ashmead Bartlett, *The Tragedy of Trianon* de Sir Robert Donald (care ne numește, nici mai mult nici mai puțin decât: „an army of

brigands”), *Justice for Hungary* de contele Apponyi și alți foști miniștri, *The Minorities in Roumanian Transylvania* de Zsombor de Slasz, hărțile contelui Paul Teleki) completează documentarea tezei.

Rezultatul e cunoscut. Însuși d. Lloyd George, care în februarie 1920 considera nu numai că frontierele noastre sunt juste ci că în chestiunea Banatului ni s-a făcut nedreptate și se declara gata a funcționa ca arbitru între noi și sârbi spre a înlătura această greșală, a ajuns să spună în octombrie 1927 că frontierele stabilite la Trianon trebuie revizuite, deoarece ele au fost trasate în 1919 „când Aliații erau plini de toată amărăciunea unui lung război și n-aveau decât informațiuni insuficiente și nepractice cu privire la situația europeană”.

Lăsând la o parte atacurile lansate în Casa Lorzilor contra noastră, în repetate rânduri, de lordul Newton, amintesc că în 17 noiembrie 1927 România a fost violent atacată, pe tema optanților, de lorzii Buckmaster, Haldane și Carson, că în prezent peste 200 parlamentari britanici cer revizuirea tratatului de la Trianon și că ideia revizuirii tratatelor – precum reiese din discursurile de astă toamnă ale d-lui Eden – nu este rău privită nici de către cercurile oficiale britanice.

În privința acțiunii ungurești în Statele Unite, care până acum a făcut un mare progres, d. Emil Nagy, fost ministru de Justiție ungar și unul dintre cei mai energici conducători ai propagandei, mi-a declarat personal următoarele: „Acțiunea noastră cuprinde și America, deoarece reprezentanții acesteia au avut o influență decisivă la stabilirea frontierelor, sunt unii dintre creatorii acestor frontiere și, deci, America, în mod normal, va trebui să aibă și va avea cuvânt când se va produce revizuirea”.

Ideia revizuirii a început să prindă și în Franța și numărul celor care cer rectificarea frontierelor din Europa Centrală e în continuă creștere.

Țin să atrag atenția asupra unei laturi speciale a situației, ungurii reușind să pătrundă în universități, au reușit, mai ales în Marea Britanie și Statele Unite, să influențeze întrucâtva și instrucțiunea tineretului universitar din ultimii zece ani, infiltrându-i convingerea că tratatele de la Paris sunt greșite și au nevoie de revizuirea și că în special Europa Centrală a fost balcanizată și trebuie reorganizată pe baza altor frontiere, restabilindu-se Ungaria Mare, în interesul reconcilierii și păcii. Întâia și a doua serie universitară a tineretului astfel îndrumat au ieșit din universitate și au intrat în viața publică: este firesc că, în acțiunea lor viitoare, aceste elemente vor fi conduse de ideile pe care le-au obținut în timpul studiilor și, deci, între altele, și de ideia înlăturării răului pe care îl constituie, în mintea lor, tratatul de la Trianon. Propaganda ungurească a reușit, astfel, să asigure aspirațiilor ungurești un foarte prețios sprijin și pentru viitorul apropiat.

Rezultatele acțiunii ungurești în opinia publică mondială și în cercurile politice ale țărilor occidentale, deși nu sunt la înălțimea așteptărilor Budapestei, sunt, deci, totuși considerabile și pot deveni periculoase.

Nu poate fi trecută cu vederea însă nici propaganda anti-românească a bulgarilor. Guvernul bulgar, evident, nu dispune de atâtea mijloace ca guvernul unguresc; cu toate acestea, întreține, atât prin organul său de limbă franceză – „La Bulgarie”, apoi „La Parole Bulgare” – cât și prin o serie de cărți abil ticluite, o continuă agitațiune contra noastră, acuzându-ne de opresiunea și chiar de stârpirea

populației bulgare din Dobrogea, susținând că frontiera noastră sudică este un atentat la viața Bulgariei și a poporului bulgar și cerând de asemenea revizuirea. Legațiile bulgare și diferiții agenți bulgari de propagandă au reușit să creeze, în special în cercurile engleze și americane, dar și în cele franceze și italiene, opinia că Dobrogea (până la gurile Dunării) este pământ locuit de bulgari și că o rectificare este necesară.

Rezumând situația, în urma celor expuse mai sus, putem spune: ideea revizuirii tratatelor este acceptată deplin de guvernele și de opinia publică din Italia și Germania, face mari progrese în opinia publică și în cercurile oficiale ale Marii Britanii, face progrese în opinia publică a Statelor Unite și începe să se răspândească, încet, și cu prudență, în unele cercuri franceze.

Cred util să adaug că propaganda anti-românească a ungarilor ține de la 1735, când, drept răspuns la memoriile marelui episcop Inocențiu Micu, ne calomniau în mod infam către Împăratul Carol VI și către guvernul din Viena și va ține cât timp se va citi literatură ungurească: jumătate din operele de bază ale acestei literaturi fiind scrise de autori originari din Transilvania sau tratând subiecte transilvănene, este firesc ca publicul unguresc, adăpat la adeste izvoare, să fie stăpânit de dorul de a relua Transilvania și să urască pe cei ce dețin această provincie.

III

Necesitatea unei acțiuni pozitive pentru combaterea propagandei dușmănoase în străinătate, pentru răspândirea știrilor bune despre viața și progresul țării și pentru afirmarea și apărarea drepturilor noastre, pe de o parte, pe de altă parte, necesitatea de a da opiniei publice a țării, în vâlmășagul de astăzi, o îndrumare sănătoasă – monarhică și națională, democratică și disciplinată – impune crearea unui organism central viguros, dotat cu personal pregătit și cu mijloace suficiente, cu menirea și posibilitatea de a exercita influența cerută de interesele naționale superioare, atât înăuntrul cât și în afara frontierelor țării. Nu trebuie să uităm că, dacă este necesar ca presa și opinia publică din străinătate să fie favorabil informate despre viața și eforturile noastre și să ne susțină cu căldură, este tot așa de necesar ca în interiorul țării presa să fie un mijloc de consolidare și de disciplinare a vieții naționale, un instrument de educație și civilizație în serviciul Patriei.

Cred, astfel, că organismul cel mai corespunzător nevoilor noastre actuale și scopurilor noastre de viitor este un departament special al presei și propagandei, condus de un ministru, membru în guvern, secretar de stat fără caracter politic și cu garanții de permanență și continuitate, care ar lucra și ar îndruma acțiunea departamentului său conform indicațiilor ce i-ar fi date de către d. Ministru al Afacerilor Externe, de către d. Președinte al Consiliului de Miniștri și, bineînțeles, înainte de toate, de către M.S. Regele.

Acest “Minister al Presei și Propagandei” va trebui să aibă următoarele direcții:

Direcția presei, având două secțiuni:
secțiunea presei interne, și
secțiunea presei externe.

Direcția propagandei;
Direcția minorităților;

Direcția cinematografului și radiofoniei;
Direcția turismului;
Serviciul administrației și al arhivelor.
Atribuțiile acestor direcții ar urma să fie următoarele:

Direcția presei:

Secțiunea presei interne: va urmări cu atenție presa din țară, atât pe cea cotidiană cât și pe cea periodică, aducând conținutul ei la cunoștința guvernului; va facilita presei obținerea de informații exacte; va transmite presei indicații despre felul cum anumite evenimente, declarații sau articole urmează să fie interpretate din punctul de vedere al intereselor naționale; va interveni pentru oprirea unor discuții păgubitoare intereselor țării sau pentru pornirea unor discuții sau campanii care pot fi utile sau pot ușura acțiunea guvernului față de adversarii noștri externi; va urmări vigilent presa minoritară; va interveni pentru pedepsirea sau suprimarea publicațiilor care jignesc spiritul național și interesele naționale.

Secțiunea presei externe: va urmări, cu ajutorul atașatilor de presă din străinătate, toată presa străină, ținând seama înainte de toate de interesele românești și va aduce la cunoștința guvernului articolele importante precum și toate informațiile care pot interesa România; va facilita corespondenților de ziare obținerea sau controlarea informațiilor destinate presei străine; va păstra contact cu redactorii rubricilor de politică externă ai presei interne, îi va pune la curent cu chestiunile externe și le va mijloci întrevederile de care pot avea nevoie; va transmite, prin Agenția Rador și eventual prin alte Agenții, informații presei străine; va plasa, prin atașatii de presă, informații, articole, fotografii, în ziarele din străinătate.

Direcția propagandei: va întreține relații strânse și continue cu amicii și cu organizațiile amice României din străinătate; se va îngriji de scrierea și publicarea în limbile principale străine a unei serii de cărți cu caracter strict științific despre istoria, geografia, viața economică, literatura și arta românească, despre justiția îndeplinită prin tratatele de pace în Europa Centrală, despre imposibilitatea de a modifica actuala așezare, va mijloci scrierea de articole științifice literare sau politice de către bărbații noștri de știință și de către bărbații noștri politici cu autoritate și plasarea lor în revistele mari din străinătate; se va îngriji de scrierea unor răspunsuri documentate la articolele ce ne-ar ataca în presa străină, în cazul când legațiile și atașatii de presă n-ar putea răspunde destul de documentat; va răspunde prin pamflete diferitelor pamflete de propagandă ungurească sau bulgară în care vom fi atacați; va facilita petrecerea în țară și va obține colaborarea personalităților marcante din viața politică, literară, științifică și gazetărească a marilor țări occidentale; va organiza conferințe, expoziții, prezentări artistice românești în străinătate și, după caz, conferințe, expoziții și reprezentări artistice ale amicilor noștri din străinătate la noi în țară; va pune la dispoziția intelectualilor distinși și a societăților din străinătate care se ocupă cu simpatie de România literatura și materialul documentar de care ar avea nevoie și va conforma eforturile după cum se va desfășura acțiunea adversarilor noștri.